

16. Järv, R. (1999), "Is Providing Proverbs a Tough Job? References to Proverbs in Newspaper Texts", *Folklore*, No 10, pp. 77–107.
17. Laclau, E. (1990), *New Reflections on the Revolution of Our Time*, Verso, London, 284 p.
18. Schiffrin, D. (1994), *Approaches to Discourse*, Oxford; Cambridge, MA, 470 p.

List of Sources

- Kellermann, B. (1975), *Totentanz, Aufbau*, Berlin, 382 s.
- Liechtensteiner Vaterland (2015), *Deutschsprachige Tageszeitung*, Vaduz, available at: Ebook Library. [Web. 3. Okt.2016].
- Keller, G. (2016), *Kleider machen Leute*, Spiegel, Gutenberg, available at: Ebook Library. [Web. 9 Okt. 2016].

Надійшла до редколегії 26.01.2017

УДК 811.161.1

Я. І. Рибалка, О. К. Степаненко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ДИСКУРСИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОДНА З ПІДВАЛИН ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

Розглянуто науково-методичні напрямки вдосконалення викладання української мови як іноземної студентам-іноземцям у ВНЗ України, зокрема висвітлено основні аспекти дискурсивної компетенції та її ролі у формуванні комунікативної компетенції. Визначено, що дискурсивна основа навчання дає можливість розглядати одиниці мови в умовах природної реалізації свого значення, структури та функцій, що сприяє найбільш повному осмисленню мовленнєвої поведінки носіїв мови, що вивчається. Теоретично обґрунтовано і конкретизовано базову систему вправ з формування дискурсивної компетенції студентів-іноземців.

Ключові слова: комунікативна компетенція, дискурсивна компетенція, дискурс, текст, інформаційно-рецептивні, аналітичні, реконструктивні, конструктивні вправи.

Я. И. Рыбалка, Е. К. Степаненко. Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. *ДИСКУРСИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОДНА З ОСНОВ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА ИНОСТРАННЫМИ СТУДЕНТАМИ*

Рассмотрены научно-методические направления совершенствования преподавания украинского языка как иностранного студентам-иностранцам в ВУЗах Украины, в частности освещены основные аспекты дискурсивной компетенции и ее роли в формировании коммуникативной компетенции. Определено, что дискурсивная основа обучения дает возможность рассматривать единицы языка в условиях естественной реализации своего значения, структуры и функций, что способствует наиболее полному осмыслению речевого поведения носителей изучаемого языка. Теоретически обоснована и конкретизирована базовая система упражнений по формированию дискурсивной компетенции студентов-иностранцев.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, дискурсивная компетенция, дискурс, текст, информационно-рецептивные, аналитические, реконструктивные, конструктивные упражнения.

Rybalka Ya. I., Stepanenko O. K. Oles Gonchar Dnipropetrovsk national University. *DISCURSIVE COMPETENCE AS ONE OF THE FOUNDATIONS OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE FOREIGN STUDENTS*

The article considers the scientific and methodical directions of the improvement of teaching Ukrainian as a foreign language to foreign students in Ukrainian universities, in particular, highlights the main aspects of discourse competence and its role in the formation of communicative competence. It is theoretically grounded and fleshed out a basic system of exercises for the formation of discursive competence of students-foreigners: information and receptive exercises, analytical exercises, reconstructive exercise, creative and research exercises.

As the knowledge, awareness and presentation of the world in the process of learning a foreign language is closely associated with discursive activities of students, development of ability in activities of this kind (discourse competence) of students is an important factor in the formation of their communication skills in Ukrainian, so this is an issue we consider relevant.

We set a goal to review scientific and methodological directions of improvement of teaching Ukrainian as a foreign language to foreign students in Ukrainian universities, to highlight the main aspects of discourse competence and its role in formation of the communicative competence, to specify the basic system of exercises for the formation of discursive competence of students-foreigners.

Key words: communicative competence, discourse competence, discourse, text, information and receptive, analytical, reconstructive, and constructive exercises.

Сучасний стан підготовки іноземних громадян на філологічних факультетах ВНЗ України характеризується необхідністю врахування нових тенденцій і реалій у сфері вищої освіти у зв'язку з формуванням загального Європейського освітнього простору і реалізації положень Болонської декларації.

Таким чином, однією з важливих методичних проблем удосконалення навчання іноземних студентів є корекція процесу вивчення української мови на основі сучасних моделей. Вирішення цієї проблеми набуває особливого значення в умовах стабільного збільшення контингенту іноземних громадян у ВНЗ України, і це за відсутності системного методичного забезпечення комунікативно-орієнтованого навчання в навчально-професійній підсфері спілкування.

Функціонування поняття «дискурс» поряд із поняттям «текст», виділення дискурсивного компонента в складі комунікативної компетенції, а також потреба впроваджувати комунікативно-діяльнісний підхід до навчання мови зумовлюють необхідність розробляти методичне забезпечення з метою формувати дискурсивну компетенцію у студентів ВНЗ, тобто «систему вправ, яка б на основі використання досягнень дискурсивної лінгвістики і особливостей роботи з писемним дискурсом забезпечила формування вмінь будувати і сприймати цілісні дискурси різних типів з урахуванням специфіки їхньої семантико-прагматичної організації на макро- і мікрорівнях і взаємозв'язку лінгвістичних та екстралінгвістичних компонентів для досягнення комунікативного наміру в межах певної ситуації спілкування» [3, с. 289].

Проблеми міжкультурної комунікації при вивченні слов'янських мов як іноземних у науковій та методичній літературі висвітлювалися Г. Д. Томахіним, В. В. Сафоною, С. Г. Тер-Мінасовою, Є. І. Пассовим, В. С. Біблером та ін. Вони вивчали цю проблематику на рівні діалогу культур і цивілізацій. В Україні ці питання досліджували С. Ю. Ніколаєва, Т. І. Олейник, Л. Ф. Рудакова, І. Г. Тараненко, С. П. Кожушко та ін. На думку вчених, комунікативним мотивом, що переважає в полікультурному просторі, є потяг до знань, допитливість, привабливість нової культури і мови. Це призводить до необхідності більш глибокого вивчення світосприймання носіїв мови та їх культури у широкому сенсі, їх способу та стилю життя, національного характеру, тому що реальне вживання слів у мовленні значною мірою визначається саме обізнаністю з соціальним та культурним життям корінного народу країни. На думку С. Г. Тер-Мінасової, для цього необхідно якомога глибше знати мовну картину, що вивчається, адже лише через багатобарвність і розмаїття мов перед нами відкривається багатство світу й різноманітність того, що ми пізнаємо в ньому: людська сутність ширшає, через те що мови у виразних і дійсних рисах репрезентують різні способи мислення і сприймання. «Кожен урок іноземної мови – це перехрестя культур. Тому що кожне іноземне слово відображає інший світ та іншу культуру» [9, с. 25].

Вивчення іноземними студентами української мови, яка виконує комунікативну, освітню, інформаційну, культурологічну, розвивальну і виховну функції, містить великий потенціал для формування освіченого, культурного і ду-

ховно розвиненого спеціаліста. Тому навчання українській мові іноземців, що здобувають освіту в Україні, на нашу думку, має відводитися суттєва роль у забезпеченні умов для формування у студентів адекватної сучасному рівню знань картини світу й подальшої інтеграції особистості студента в систему світової й національної культур. Позаяк пізнання, усвідомлення і презентація світу в процесі навчання іноземній мові тісно пов'язані з мовотворчою (дискурсивною) діяльністю студентів, розвиток здатності до діяльності такого виду (дискурсивної компетенції) у студентів є важливим фактором формування в них навичок до спілкування українською мовою, тож питання це вважаємо актуальним.

Специфіку роботи над розвитком дискурсивної компетенції зумовлюють уміння, які визначають її підвалини, а саме: уміння виділяти лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри дискурсу, встановлювати й усвідомлювати взаємозв'язок мовних засобів з екстралінгвістичними аспектами комунікації; розпізнавати і вживати ключові маркери різних типів дискурсів; будувати цілісні дискурси з урахуванням екстралінгвістичних параметрів ситуації та особливостей їхньої семантико-прагматичної і граматичної організації. Формування дискурсивних умінь забезпечує організація роботи у двох напрямках: 1) засвоєння концептуальних положень теорії дискурсу і опанування прийомів дискурсивного аналізу тексту і 2) засвоєння мовностилістичних характеристик типологічних форм дискурсу [3, с. 287].

Враховуючи вищесказане, ми поставили за мету розглянути науково-методичні напрямки вдосконалення викладання української мови як іноземної студентам-іноземцям у ВНЗ України, висвітлити основні аспекти дискурсивної компетенції та її ролі у формуванні комунікативної компетенції, конкретизувати базову систему вправ з формування дискурсивної компетенції студентів-іноземців.

Для досягнення мети окреслили такі завдання: визначити теоретичні положення і критерії класифікації вправ і описати комплекс вправ з формування дискурсивної компетенції студентів-словесників.

Чинниками подальшого, вищого розвитку й удосконалення мовної особистості є не тільки вік, але й рівень освіти, знання інших мов, окрім рідної, володіння професійним мовленням.

У ході формування й удосконалення професійного мовлення розвиток і саморозвиток мовної особистості має відбуватися за трьома основними напрямками:

а) формування і розвиток професійної лінгвістичної компетенції за рахунок засвоєння знакової системи української мови і становлення лінгвістичної компетенції фахівця у своїй галузі діяльності;

б) удосконалення когнітивного стилю діяльності (спочатку навчальної, а потім професійної) шляхом засвоєння й розвитку нових форм сприйняття й інтерпретації різних явищ дійсності. Розвиток цього стилю виступає як рішення проблеми розширення не тільки мовної картини світу, засвоєння деяких її особливостей, характерних для носіїв української мови, а також розвитку нових форм учіння і пізнання, формування мови спеціальності;

в) розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості, пов'язаної з ознайомленням і критичним сприйняттям систем цінностей мови і культури, розширенням світогляду, формуванням нового світосприйняття – світосприйняття мовця-професіонала, досконалого знавця мовної специфіки своєї спеціальності, білінгва і полілінгва [1, с. 213].

При вивченні української мови як іноземної важливе значення розвитку дискурсивної компетенції полягає в тому, що вона обумовлює реалізацію основних функцій даного предмета вивчення. У системі комунікативних навичок і

вмінь поняття дискурсивної компетенції є визначальним, оскільки успішність мовленнєвої діяльності у здійсненні комунікативної функції обумовлена її дискурсивною організацією, під якою ми розуміємо результат стратегії використання мовних, мовленнєвих і екстралінгвістичних засобів, вибір яких визначається в ході аналізу тексту попереднього дискурсу і контексту комунікативної ситуації.

Під дискурсивним компонентом розуміємо правила побудови змісту конкретного висловлювання. Дискурсом вважаємо форму комунікативного змісту («що сказати» і «як сказати»), що завжди адресується співрозмовнику, слухачеві або читачеві, і характеризується такими якостями: зв'язністю, логічністю, організацією. Зазначені якості дискурсу зазвичай особливо виявлені в писемному мовленні, а в усному більш важливі такі, як лексико-граматичний зв'язок, змістова логічність і відповідна організація висловлювання. Тому в подальшому висвітленні цієї теми глибше зупинимося саме на писемному мовленні, зокрема на завданнях та вправах, що були апробовані на іноземних студентах філологічного факультету англійського відділення Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара [8].

На сьогодні загальноприйнята теза про те, що саме текст – джерело інформації про дискурс, він є центральною ланкою в процесі комунікації, складним знаком, утвореним зі смислових елементів, поєднаних комунікативною інтенцією автора в ієрархічну структуру [10, с. 91], і саме текст має стати основною одиницею навчання мовленнєвому спілкуванню. Тому в своїй практичній діяльності нами було зацентровано увагу саме на підборі універсальних навчальних текстів різноманітної тематики, однак із обов'язковим відображенням національної специфіки, самотності, культурних цінностей і пріоритетів українців.

У ході спостереження констатуємо, що спеціально підібрані тексти викликають на початковому етапі вивчення української мови великий інтерес у навчуваних, спонукають у них бажання висловити свої думки про ту чи іншу подію, певне явище чи вчинок, тобто є приводом для бесіди, дискусії, що сприяє, у свою чергу, розвитку спонтанного мовлення іноземних студентів. Робота над багатозначністю, синонімією, антонімією, омонімією, термінологією під час вивчення тексту з іноземними студентами спрямована на засвоєння більш точного слововживання, на збагачення словника студентів і передбачає використання комунікативно цінних словосполучень.

Зміст роботи з формування дискурсивної компетенції передбачає опанування основ теорії дискурсу і тексту та розвиток дискурсивних умінь. Практичний бік вирішення проблеми розв'язується за допомогою системи вправ. Розробляючи базову систему вправ, ми спирались на такі теоретичні положення:

1. Відповідність умінням, які становлять основу дискурсивної компетенції. Кожна група умінь формується певним типом вправ.

2. Поступове ускладнення завдань. Комплекс вправ будується в напрямі від виконавчої до творчої діяльності, тобто спирається на особливості репродуктивного і продуктивного видів діяльності. У процесі репродуктивної діяльності студенти закріплюють окремі операції дискурсивної діяльності. Проміжною ланкою виступають реконструктивні завдання, пов'язані з комбінуванням раніше отриманих знань і умінь. Вони передбачають закріплення мовностилістичних особливостей типологічних форм дискурсу на основі елементарних операцій з дискурсивними явищами, закладаючи підґрунтя для переходу до творчої роботи. Продуктивна діяльність відрізняється створенням умов для творчого застосування набу-

тих знань і вмінь у мовленнєвій практиці і сприяє активізації дискурсивної діяльності.

3. Взаємозв'язок розвитку мовлення з розвитком мислення. В основу вправ покладено логіко-пізнавальні прийоми аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення, порівняння та ін., які, по-перше, дозволяють розкрити характер дискурсивної діяльності, корелятивні зв'язки лінгвістичного та екстралінгвістичного змісту і, по-друге, як зазначає М. І. Пентиліук щодо роботи над зв'язним мовленням, «визначають діяльність з продукування (складання) кожної структурної частини висловлювання» [6, с. 154]. Вправи передбачають застосування таких логіко-пізнавальних прийомів, які б сприяли успішному осмисленню зв'язків і відносин у дискурсивних явищах і закріпленню операцій дискурсивної діяльності.

4. Опора на текст та екстралінгвістичний контекст під час вивчення дискурсивних явищ. Система вправ охоплює всебічне вивчення дискурсу як результату (власне лінгвістичний аспект) і процесу (лінгвокогнітивний, прагматичний, контекстуальний та інші аспекти) мовленнєво-мисленнєвої діяльності, що зумовлює вибір відповідного дидактичного матеріалу. У центрі кожної вправи перебуває текст, який щільно пов'язаний з екстралінгвістичним контекстом, що дозволяє реалізувати функціонально-ситуативний підхід у доборі вправ як при аналізі мовних явищ з позиції впливу на них дискурсивних факторів, так і при вивченні мовностилістичної характеристики різних типів дискурсів [3, с. 287].

Вправи, які наведені в «Посібнику до вивчення дисципліни «Українська мова» (для студентів-іноземців)» [8], класифікуємо за характером виконаних операцій, спрямованих на формування вмінь, що становлять основу дискурсивної компетенції.

Розглянемо детально комплекс вправ.

I. Інформаційно-рецептивні вправи, головна функція яких – засвоєння, осмислення і систематизація знань. Інформаційно-рецептивні вправи спрямовані на поглиблення і розширення знань студентів з дискурсивної лінгвістики, вони ґрунтуються на роботі з теоретичним матеріалом, тому передбачають формування наукових уявлень і уточнення наукових понять і є природним продовженням вивчення і дослідження дискурсивних явищ на практичних заняттях. Наведемо приклади:

«Завдання 28. Закінчіть речення. Виділіть граматичну основу (S – P) в реченнях.

1. Перша спроба заснування університету в Катеринославі була зроблена....
2. Практично ця ідея була реалізована лише в
3. Первісно уряд ухвалив рішення про відкриття університету у складі чотирьох факультетів:
4. Контингент студентів у 1918/19 навчальному році складав
5. Значних матеріальних збитків та людських втрат зазнав Дніпропетровський університет у роки
6. З середини 60-х років розпочалося будівництво нового
7. Статус національного нашому університету присвоєно Указом Президента України від
8. 25 червня 2008 р. постановою Кабінету Міністрів України ДНУ присвоєно ім'я ...» [8, с. 26].

Або: «Завдання 8. Прочитайте речення, знайдіть у них конструкції з орудним відмінком предиката, замініть їх синонімічними структурами.

Автореферат є коротким викладом наукової праці самим автором.

Референдум є всенародним опитуванням з найважливіших питань народного життя.

Лекція є усним викладом предмета викладачем у вищому навчальному закладі.

Культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії.

Коротко сформульованими основними положеннями статті, лекції, доповіді є тези.

Фахово-спрофільованим підрозділом вищого навчального закладу є факультет.

Книга або наочне приладдя, що використовується в процесі навчання, є посібником» [8, с. 8] тощо.

II. Аналітичні вправи, головна функція яких – відтворення отриманих знань, осмислення зв'язків і відношень у дискурсивних явищах, відпрацювання і закріплення окремих операцій дискурсивної діяльності. Аналітичні вправи спрямовані на формування вмінь виділяти лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри дискурсу, встановлювати й усвідомлювати взаємозв'язок мовних засобів з екстралінгвістичними компонентами текстової комунікації, аналізувати різні аспекти дискурсивної діяльності. За допомогою аналітичних вправ організуємо роботу зі структурою дискурсу, його граматичною та семантико-прагматичною організацією, вивчення лексичних і граматичних явищ з позиції впливу на них дискурсивних факторів. З-поміж цього типу вправ виокремлюємо такі різновиди:

II.1. Виділення і характеристика дискурсивних явищ. В основі таких вправ лежать завдання типу: «Опишіть...», «Виділіть і охарактеризуйте...», «Визначте...», «Знайдіть і обґрунтуйте...». Наприклад:

«Завдання 26. Випишіть з тексту іменники, визначте граматичну категорію числа, роду кожного» [Там само, с. 24]. Або: «Завдання 27. Запишіть наведені у тексті числа словами. Визначте їх частиномовну приналежність, граматичні категорії» [Там само, с. 24] тощо.

II.2. Класифікація дискурсивних явищ. Наприклад: *«Завдання 2. Побудуйте структурно-семантичні схеми пропонованих текстів. Завдання 3. Підготуйте монологічні висловлювання з опорою на складені схеми» [Там само, с. 29] тощо.*

II.3. Порівняння і зіставлення різних аспектів дискурсу. Наприклад: *«Завдання 22. Порівняйте наведений текст з попереднім. Чим вони різняться, що в них спільного?» [Там само, с. 23] тощо.*

II.4. Комплексний дискурсивний аналіз тексту, який передбачає аналіз дискурсу як результату і процесу мовленнєво-мисленнєвої діяльності з метою виявити екстралінгвістичні, семантичні, когнітивні та мовленнєві аспекти його формування, з'ясувати функціональну спрямованість та соціальну організацію. Головна мета дискурсивного аналізу тексту – виробити навички комплексного аналізу екстралінгвістичних факторів породження і сприймання дискурсу як головної передумови розуміння соціально-психологічного простору, у якому виникає і функціонує дискурс як соціальне явище. Наприклад: *«Завдання 11. Прочитайте текст, виконайте завдання після тексту. Завдання 12. Складіть до тексту план, перекажіть інформацію відповідно до плану. Завдання 13. Випишіть з тексту назви рослин, визначте відмінок кожної. Завдання 14. Знайдіть у тексті прислів'я, поясніть їх значення» [Там само, с. 21] тощо.*

III. Реконструктивні вправи, функція яких полягає у забезпеченні засвоєння дискурсивних явищ у різних екстралінгвістичних контекстах, конкретизації

типологічних форм дискурсу у процесі самостійної пізнавальної роботи на основі комбінування раніше отриманих знань і вмінь. Реконструктивні вправи становлять перехідну ланку від репродуктивного до продуктивного виду діяльності і передбачають роботу з різними типами дискурсів, а тому забезпечують формування вмінь розпізнавати і вживати ключові маркери різних типів дискурсів. Це вправи на перебудову, розширення, редагування дискурсів. Наприклад: *«Прочитайте текст, зрозумійте його зміст. Побудуйте структурно-семантичну схему пропонованого тексту. Підготуйте монологічні висловлювання з опорою на складену схему. Підготуйтеся до письмового переказу за текстом. Напишіть також про символи своєї держави»* [8, с. 19] тощо.

IV. Креативно-дослідницькі вправи, які стимулюють творчу і пізнавальну діяльність студентів, їхні завдання ґрунтуються на дослідженні дискурсивних явищ і застосуванні отриманих результатів у практичній (комунікативній) діяльності.

Прикладом може служити така вправа: *«1. Прочитайте тексти, зрозумійте їх зміст. Значення нових слів знайдіть у словнику, запишіть у ваш робочий словничок. Перекладіть тексти рідною мовою. 2. Побудуйте структурно-семантичні схеми пропонованих текстів. 3. Підготуйте монологічні висловлювання з опорою на складені схеми»* [Там само, с. 29] тощо.

Комплекс пропонованих вправ може бути використаний на практичних заняттях з лексикології, морфології, синтаксису, стилістики сучасної української мови, риторики, а також слугувати практичним матеріалом для спецкурсів «Лінгвістичний аналіз тексту», «Дискурсивний аналіз тексту».

Таким чином, запропонована система вправ з формування дискурсивної компетенції студентів-іноземців дозволяє не лише забезпечити реалізацію комунікативно-діяльнісного підходу до навчання української мови і роботу над виробленням комунікативних умінь і навичок у студентів, а й поглибити рівень їхньої лінгвістичної підготовки, організовуючи різнопланову роботу з дискурсом і текстом.

Вважаємо, потреба суспільства в чітко спланованому, цілеспрямованому формуванні професійної особистості фахівців, що зумовлена їхнім досконалим професійним мисленням і мовленням, має здійснюватися з урахуванням соціальних особливостей та історико-культурних традицій українського суспільства, інтересів і прагнень студентів; професійної спрямованості, специфіки вищої освіти. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність у підготовці кадрів, які були б здатні, здійснюючи високопрофесійну діяльність у сфері виробництва, досконало спілкуватися українською мовою як державною.

Зазначимо, що при такому підході адекватність мовленнєвої поведінки комунікантів визначається більшою успішністю мовленнєвої взаємодії, тобто досягненням комунікативної мети, а також відповідністю правилам вербальної та невербальної поведінки, характерними для певної лінгвокультурної спільноти, адже вивчення іноземними студентами української мови відбувається не лише на запропонованих текстах, а й безпосередньо в оточенні інших студентів – носіїв мови.

У цілому ж набуття мовленнєвих умінь – досить складний процес, тому їх формування потребує цілеспрямованого, систематичного навчання, а також створення сучасного методичного арсеналу викладача.

Бібліографічні посилання

1. Барановська Л. В. Навчання студентів професійного спілкування / Л. В. Барановська. – Біла Церква, 2002. – 318 с.
2. Бацевич Ф. С. Філософія мови: історія лінгвофілософських учень / Ф. С. Бацевич. – К., 2008.
3. Кучерява О. Базова система вправ із формування дискурсивної компетенції у студентів-філологів / О. Кучерява // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Вип. 2. – 2007. – С. 284–291.
4. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
5. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України». – Дніпропетровськ, 2014. – 170 с.
6. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / за ред. М. І. Пентиліук. – К., 2000.
7. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Спілка рекламистів України, Українська асоціація паблік рілейшнз, 1996. – 175 с.
8. Рибалка Я. І. Посібник до вивчення дисципліни «Українська мова» (для студентів-іноземців) / Я. І. Рибалка. – Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2013. – 36 с.
9. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2008. – 624 с.
10. Фельдман В. Е. Дискурс и дискурсивность / В. Е. Фельдман // Вестн. Новгород. ун-та. Серия «Филол. науки». – Н. Новгород, 2003. – С. 89–93.

References

1. Baranovskaya, L. V. (2002), *Teaching students professional communication [Navchannya studentiv profesijnoho spilkuvannya]*, Bila Tserkva, 318 p.
2. Batsevych, F. S. (2008), *Philosophy of language: history linguophilosophical doctrines [Filosofiya movy: istoriya lnhvofilosofs'kykh uchen]*, Kiev, 422 p.
3. Kucheryava, O. (2007), “Basic system of exercises for the formation of discursive competence of students-philologists” [“Bazova systema vprav iz formuvannya dyskursyynoyi kompetentsiyi u studentiv-filolohiv”], *Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language*, No 2, pp. 284–291.
4. Makarov, M. L. (2003), *Basics of the theory of discourse [Osnovy teorii diskursa]*, Moscow, 280 p.
5. *Materials IV international scientific and practical conference "Linguistic and cultural linguistic aspects of teaching foreign students in higher educational institutions of Ukraine"* (2014), [Materialy IV vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Linhvistychni ta lnhvokul'turolohichni aspekty navchannya inozemnykh studentiv u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny»], Dnipropetrovsk, 170 p.
6. *Methods of teaching the native language in secondary schools* (2000), [Metodyka navchannya ridnoyi movy v serezhnikh navchal'nykh zakladakh / Za red. M. I. Pentylyuk], Kyiv, 318 p.
7. Pochepstov, H. H. (1996), *Theory of communication [Teoriya komunikatsiyi]*, Kiev, 175 p.
8. Rybalka, Ya. I. (2013), *Guide to the study of the discipline "Ukrainian language" (for students) [Posibnyk do vyvchennya dystsypliny «Ukrayins'ka mova» (dlya studentiv-inozemtsiv)]*, Dnipropetrovsk, 36 p.
9. Ter-Minasova, S. G. (2008), *Language and intercultural communication [Yazyk i mezhkul'turnaya kommunikatsiya]*, Moscow, 624 p.
10. Feldman, V. E. (2003), “The discourse and the discursiveness” [“Dyskurs i dyskursivnost”], *Bulletin of Novgorod. University. Series "Philological Sciences"*, N. Novgorod., pp. 89–93.

Надійшла до редакції 17.02.2017